

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1948

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 39

4—11 december.

Debatter m. m.

Lördagen den 4 december.

Sid.

Interpellation av herr Näsgård om vissa mindre dagstidningars be-
friande från pappersskatt 4

Onsdagen den 8 december.

Vidgad rätt till änkepension 6

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 8 december.

Statsutskottets utlåtande nr 243, ang. utgifter å tilläggsstat I: avskriv-
ning av nya kapitalinvesteringar 6

Bevillningsutskottets betänkande nr 62, ang. taxering och debitering
av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning,
m. m. 6

Andra lagutskottets utlåtande nr 60, ang. ändring i lagen om all-
män sjukförsäkring 6

— nr 61, ang. ändrad lydelse av 3 § 4 mom. lagen om folkpensione-
ring 6

Torsdagen den 9 december.

Val av en fullmäktig i riksbanken 15

Lördagen den 4 december.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollen för den 27 och den 30 nästlidne november.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 463, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 464, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 465, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde; samt

nr 466, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor om befrielse från betalningsskyldighet till kronan.

Herr förste vice talmannen anmälde, att riksbankschefen Ivar Rooth i skrivelse denna dag¹ anhållit om entledigande från det honom den 4 juni 1948 av riksdagen lämnade uppdraget att vara fullmäktig i riksbanken för valperioden 1948—1951.

På särskilda propositioner biföll kammaren denna anhållan samt beslöt, att val av en fullmäktig i riksbanken efter herr Rooth skulle anställas; och uppdrog

kammaren verkställigheten härav åt de vid detta riksmöte av kammaren redan tillsatta valmän och suppleanter för utseende av riksdagens fullmäktige i riksbanken jämte deras suppleanter.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Mannerskantz* motion, nr 450, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskilt anstånd med inbetalning av kvarstående skatt på grund av 1948 års taxering, m. m.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtande nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

bevillningsutskottets betänkande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning, m. m., jämte en i ämnet väckt motion; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § 4 mom. lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

¹ Skrivelsen finnes såsom bilaga fogad vid detta protokoll (s. 5—8).

Interpellation om vissa mindre dagstidningars befriande från pappersskatt.

Herr NÄSGÅRD erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! I Kungl. Maj:ts förordning den 11 juni 1948, nr 283, stadgas en skatt av 15 öre för kilogram å allt papper utom sådant som användes för tryckning av »allmän nyhetstidning». Kontrollstyrelsen övervakar skattens behöriga utgörande och bestämmer vilka tidningar som skola skattläggas. Vid förordningens ikraftträdande blevo som regel bl. a. alla fackliga tidskrifter och politiska veckotidningar samt de mindre landsortstidningar, som icke utkomma minst tre gånger i veckan, beskattade. Enligt vad som uppgivits skedde urvalet efter överläggningar mellan kontrollstyrelsen och Svenska tidningsutgivareföreningen.

I den proposition, som låg till grund för beslutet om införande av pappersskatt, gavs ingen närmare definition om vad som skulle förstås med »allmän nyhetstidning». I bevillningsutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 48 framhölls emellertid med anledning av väckt motion, att den omständigheten, att en tidning utkomme endast exempelvis två dagar i veckan, icke alls borde inverka på frågan, huruvida tidningen skulle anses såsom allmän nyhetstidning eller icke. Den avgörande synpunkten borde i stället vara, huruvida tidningen innehöll aktuella nyheter av varjehanda slag, vilka icke endast vore av intresse för vissa yrkeskategorier utan lästes av vad man brukade kalla »den breda allmänheten». Vidare borde gränsdragningen mellan skattepliktigt och skattefritt tidningspapper uppenbarligen göras oberoende av om nyhetsmaterialet tillhandahölls genom Tidningarnas telegrafbyrå eller anskaffades på annat sätt.

Trots detta uttalande i motiveringen till riksdagens beslut ha många mindre dagstidningar drabbats av pappersskatten, ehuru det måste anses ställt utom

tvivel att ett sådant resultat av beslutet icke varit åsyftat.

Det vill synas som om bevillningsutskottets uttalande, att en tidning för att hänföras till kategorien allmän nyhetstidning skall innehålla aktuella nyheter av varjehanda slag, vilka icke endast äro av intresse för vissa yrkeskategorier, tolkats på det sättet, att eftersom en tidning som i politiskt avseende företräder t. ex. Landsbygdspartiet bondeförbundet kan antagas företrädesvis ha sin läsekrets bland jordbruksbefolkningen, så skulle den i författningens mening vara att hänföra till fackpressen och därför böra skattläggas. En sådan tolkning kan dock icke ha varit avsedd.

Det synes vara en rimlig fordran, att tidningar, vilka utgivas som nyhetstidningar — politiska eller opolitiska — och drivas under samma villkor som andra nyhetstidningar i landet, icke få sin verksamhet försvärad genom den extra pålaga, som pappersskatten utgör. Det är att märka, att ifrågavarande tidningar på grund av konkurrensförhållandena icke kunna skaffa sig kompensation för skatten genom höjda prenumerationsavgifter.

Med hänvisning till det anförda får jag hemställa om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet rikta följande fråga: Har regeringen för avsikt att föreslå ändrade grunder för pappersskattens utgörande sedan det visat sig att ett stort antal mindre dagstidningar blivit ålagda att betala dylik skatt?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.10 eftermiddagen.

In fidem
Eric Carlén.

Bilaga till protokollet för den 4 december 1948.

Till riksdagen.

Under hänvisning till vad här nedan anföres får jag härmed anhålla om entledigande från mitt uppdrag som bankofullmäktig.

Regeringens ekonomiska program har lagts fram i åtta allmänt hållna punkter. Det är emellertid först när man fått klart för sig, vad detta program, omsatt i konkreta termer, betyder, som man kan bilda sig en uppfattning om och hur snart den stabilisering av vårt ekonomiska läge kan åstadkommas, som alla sträva efter. Jag skulle i korthet vilja på följande sätt sammanfatta min syn på läget och vad som bör göras.

För att skydda penningvärdet måste inre och yttre balans skapas. Bristen på balans i vår ekonomi består bl. a. i

att efterfrågan på varor och tjänster är större än tillgången,

att det icke i den utsträckning som är nödvändig råder jämvikt mellan priser och löner,

att produktionen är för liten,

att exporten är för liten

samt att investeringarna äro större än sparandet.

Produktionen, exporten och sparandet måste därför ökas. En förutsättning för att dessa mål skola kunna nås är bl. a. att produktionen icke avbrytes av strider på arbetsmarknaden och att lönerna icke stiga. Därför bör man med stor tillfredsställelse hälsa landsorganisationens förklaring, att den är beredd att medverka till att återställa balansen i vårt ekonomiska liv genom sin rekommendation till fackförbunden att på oförändrade villkor förlänga nu gällande avtal. Å andra sidan medför enbart en lönestabilisering icke en lösning av våra ekonomiska problem. Den skapar

endast ett visst andrum, som måste utnyttjas för att genomföra de åtgärder, som kunna leda till inre och yttre balans. Detta resultat kan endast nås, om samtidigt åtgärder på andra områden vidtagas, bl. a. följande.

1) Den löpande budgeten måste under de närmaste åren överbalanseras så mycket, att överskottet räcker till att bestrida samtliga statsutgifter och dessutom att årligen återbetala förslagsvis ett par hundra miljoner kronor av de krediter, som riksbanken lämnat till riksgäldskontoret, eller att inlösa motsvarande belopp av de statsobligationer, som riksbanken inköpt på marknaden.

Överbalanseringen bör i första hand åstadkommas genom en nedskärning av statsutgifterna. För att nå detta mål är det bl. a. nödvändigt dels att avstå från nya utgifter, dels att tills vidare uppskjuta vissa redan beslutade men ej genomförda, kostnadskrävande åtgärder.

Även kommuner, näringslivet och enskilda måste förmås att väsentligt minska sina investeringar och att begränsa sina övriga utgifter så mycket som möjligt. Inom åtskilliga kommuner, bl. a. Stockholm, har detta ännu icke beaktats.

Som ovan antytts, erhåller riksgäldskontoret f. n. icke tillräckliga medel från statskontoret för att kunna bestrida alla sina utgifter. Vid nuvarande penningknapphet och vid den fastlagda räntenivån kan det erforderliga beloppet icke upplånas på marknaden. Riksbanken har därför tid efter annan nödgats lämna riksgäldskontoret korta krediter. Avsikten har varit, att dessa skulle återbetalas vid nästa skattetermin.

Riksgäldskontoret har emellertid icke

alltid kunnat fullgöra den programenliga återbetalningen. Sannolikt blir — för att redan beslutade utgifter skola kunna betalas — i varje fall under tiden t. o. m. februari 1949 en ytterligare ökning ofrånkomlig.

2) Investeringarna ha under åtskilliga år varit väsentligt större än sparandet.

Ett ungefärligt uttryck för den brist på balans, som råder på kapitalmarknaden, har man i den nettoökning av obligationer, som riksbankens bokförda obligationsinnehav utvisar. Under 1947 uppgick denna nettoökning till 958 milj. kr. och under de elva första månaderna 1948 till 558 milj. kr. En betydande del därav består av stadshypotekskassans och hypoteksbankens obligationer, delvis övertagna direkt från dessa institutioner.

För närvarande äro ett stort antal byggnader färdiga, där inteckningarna av olika skäl ännu kvarligga hos den bank eller kommun, som finansierat bygget. För att inom ramen för sparandet få utrymme för både lånen i dessa byggnader och lånen i nu pågående resp. framtida byggen, måste självfallet under en övergångstid byggnadsverksamheten i dess vidaste bemärkelse vara lägre än sparandet.

3) Enligt min mening torde — om man i övrigt vidtager de åtgärder, som äro erforderliga för att åstadkomma balans — utan större köp från riksbankens sida ett jämviktsläge på obligationsmarknaden kunna uppnås vid en kursnivå icke alltför långt under den nuvarande.

Även den räntehöjning, som en så begränsad kursänkning innebär, skulle säkerligen föranleda uppskov med åtskilliga investeringar, som skulle ha gjorts vid den nuvarande räntenivån. Näringslivet kommer att söka minska sina lager, både genom ökade försäljningar och försiktigare inköp.

En räntehöjning kommer att stärka tilltron till penningvärdet och därmed åstadkomma den viktigaste förutsättningen för ett ökat sparande. Intet kan så stärka penninginstitutens sparpropaganda som en räntehöjning.

Vid diskussionerna om en räntehöj-

ning har som skäl däremot framhållits, att en hyresstegring i så fall ej kunde undvikas och att denna i sin tur skulle leda till krav på löneförhöjningar. Ett studium av läget visar emellertid, att man ej bör överdriva den inverkan på hyrorna, som en mindre räntehöjning skulle få.

4) Importen har hittills väsentligt överstigit exporten. Försök att uppnå balans mellan import och export enbart genom en ytterligare nedskärning av importen medför, som regeringen framhållit, allvarliga olägenheter. Balansen måste därför åstadkommas genom en ökning av produktionen, i första hand för export. Olika åtgärder måste vidtagas för att främja varuexporten och den »osynliga» exporten. Bl. a. måste produktionskostnaderna i vissa fall sänkas. Vidare måste ju importen och förbrukningen av konsumtionsvaror, liksom i England, minskas till förmån för de varor och maskiner, som äro nödvändiga för att uppehålla eller öka exporten resp. för att inom landet framställa vissa varor, som f. n. importeras från utlandet. Därvid måste man självfallet bl. a. spänna alla krafter för att såvitt möjligt åstadkomma balans i våra betalningar till och från hårdvalutaländerna.

Med det ovanstående har jag icke avsett lämna någon fullständig redogörelse för allt som enligt min mening bör göras för att åstadkomma ekonomisk balans. Det är endast några viktiga — kanske de viktigaste — av de åtgärder, som böra vidtagas. Det räcker emellertid icke att göra det ena *eller* det andra. *Enbart* en lönestabilisering *eller* en verklig överbalansering av budgeten *eller* en väsentlig minskning av investeringarna *eller* en minskning av konsumtionen *eller* starkt begränsade obligationsköp *eller* en räntehöjning leder icke till målet. Endast genom att samtidigt angripa problemet från bl. a. alla dessa utgångspunkter och genom att söka åstadkomma en samverkan mellan alla grupper i samhället kan man med relativt lindriga ingrepp på de olika områdena nå det av alla önskade resultatet: en stabilisering av penningvärdet.

Underlåter man att tillgripa åtgärder

på ett område, måste kraftigare ingrepp göras på andra. Det dröjer då säkerligen längre, innan det åsyftade resultatet nås, och det blir också svårare att återgå till mera fria ekonomiska förhållanden.

Under en övergångstid kan någon höjning av levnadsstandarden icke ifrågakomma. Fråga är i stället, om och i vilken utsträckning vi liksom engelsmännen måste finna oss i vissa inskränkningar, innan vi genom egna krafter och genom den hjälp, som erhålles tack vare Marshallplanen, kunna stabilisera kronans värde och skapa den väsentligt ökade valutareserv, utan vilken en återgång till ett friare handelsutbyte icke är möjlig.

Om den hittills förda politiken fullföljes, torde man för att motverka resultatet av det utflöde av pengar, som blir en oundviklig följd därav, icke kunna undvika skärpta regleringar och åtgärder, vilka medföra menliga konsekvenser för bl. a. det obligationsssystem, som uppbyggs till gagn för staten, kommuner och enskild verksamhet.

Riksbankens uppgift i dessa frågor sammanhänger främst med obligationsköpen och räntan samt kreditgivningen till riksgäldskontoret. Den linje, som jag under diskussionerna i fullmäktige sökt följa under de senaste åren, har i korthet sammanfattats i en härvid fogad promemoria.

Under mer än ett år har jag muntligen och skriftligen framlagt mina synpunkter i första hand för fullmäktige men även för finansministern och bankoutskottet. Men jag har misslyckats i mina försök att samla majoritet i fullmäktige för min uppfattning.

Jag har icke vunnit anslutning till den ekonomiska politik, för vilken jag gjort mig till tolk. Jag kan icke medverka i den riksbankspolitik, som nu skall inaugureras. Det har därför icke återstått mig annat än att inlämna min avskedsansökan.

Stockholm den 4 december 1948.

Ivar Rooth.

Bilaga till Ivar Rooths skrivelse till riksdagen den 4 december 1948.

Från början av hösten 1946 har jag arbetat för en åtstramning av kreditmarknaden. Därför avstyrkte jag — alltifrån det förslaget framlades i bankkommittén — den lagändring, som genomfördes i december 1946, varigenom det blev möjligt för bankerna att öka sin utlåning. Så snart denna lag antagits, föreslog jag, att man skulle söka träffa en överenskomst med bankerna om frivilliga kreditbegränsningar.

Den 12 september 1947 innehöll en av Stockholmstidningarna en artikel, som utlöste stora utbud av obligationer. I enlighet med fullmäktiges direktiv köpte riksbanken dessa obligationer. Vid fullmäktiges sammanträden den 14 och 15 september 1947 föreslog jag, att riksbanken skulle i huvudsak upphöra att köpa obligationer. Förslaget avlogs. Re-

geringen underrättades den 15 september om den i riksbanken förda diskussionen. Frågan behandlades upprepade gånger under hösten 1947 och våren 1948 i fullmäktige.

Då fullmäktige icke ville acceptera mitt ursprungliga förslag om en väsentlig inskränkning av obligationsköpen och att man skulle godtaga den stegring av bl. a. obligationsräntan, som blev en följd därav, framställde jag den 11 mars 1948 följande kompromissförslag: Köpkursen för statens långa 3 % obligationer sänkes till 95½ % och övriga kurser anpassas i enlighet därmed. Detta skulle ha betytt en höjning av den effektiva räntan på de långa 3 % statsobligationerna med ¼ % till 3¼ %. Fullmäktiges majoritet godtog icke förslaget.

I maj 1948 träffade finansministern

med livförsäkringsbolagen en överenskommelse, att de under en sexmånadersperiod icke skulle minska sitt innehav av statens och hypoteksinstitutens obligationer. Vissa uttalanden, som gjordes under den därefter följande diskussionen, skapade oro på obligationsmarknaden. Jag ansåg det därför icke längre möjligt att åstadkomma stabilitet på marknaden genom nyssnämnda kompromissförslag om en köpkurs på $95\frac{1}{2}$ % på vissa statsobligationer. Vid fullmäktiges sammanträde den 2 juli 1948 yrkade jag därför på att riksbanken i huvudsak skulle upphöra med obligationsköpen och att räntan skulle höjas med $\frac{1}{2}$ %. Även detta förslag avvisades av fullmäktiges majoritet.

Under valrörelsen gjorde de tre största partierna uttalanden för en oförändrad ränta. I förhoppning att kunna utöva något inflytande på den ekonomiska politik, som därefter skulle fastställas, tog jag kort efter valet kontakt med partiledarna för att möjligtvis få fram vissa åtgärder, som enligt min mening borde vidtagas för att så snabbt som möjligt återställa den inre och yttre balansen och därigenom bidra till en stabilisering av penningvärdet.

Det visade sig emellertid, att jag icke kunde vinna tillräckligt gehör för dessa synpunkter. Regeringen ansåg visserligen, att riksbankens obligationsköp borde minskas för att därigenom åstadkomma en ökad åtstramning av penning- och kreditmarknaden. Detta borde dock ske på så sätt, att fullmäktige vid ett oförändrat ränteläge skulle medverka vid förhandlingar med olika penninginstitut om återhållsamhet med utbud och om köp av guldkantade obligationer.

Då enligt min mening denna väg icke var framkomlig, framställde jag den 14 oktober 1948 i fullmäktige följande förslag.

Riksbanken borde förklara sig beredd att medverka vid de ifrågasatta förhandlingarna endast under den förutsättningen, att riksbanken i huvudsak kunde upphöra med obligationsköpen. Då detta icke var möjligt vid den gällande effektiva räntan på guldkantade obligationer, borde köpkursen för dessa 3 % obligationer sänkas till omkring 90 % och diskontot och övriga räntor i samband därmed höjas med $\frac{1}{2}$ %. Vid förhandlingar med penninginstituten skulle man söka förmå dem att lämna sin medverkan. Fullmäktiges majoritet beslöt emellertid att uttala sig för att bibehålla en oförändrad räntenivå.

Som förutsättning för att den av mig angivna vägen skulle leda till det åsyftade målet har jag — som närmare framgår av skrivelsen till riksdagen — angivit, att samtidigt vissa andra åtgärder skulle vidtagas.

Vid fullmäktiges sammanträde den 11 november 1948 fattades ett beslut, som kommer att medföra höjning av köpkursen för vissa obligationer; ett beslut som emellertid ännu ej trätt i kraft. Jag delade icke majoritetens uppfattning, att man därigenom skulle skapa tilltro till att 3 %-läget kunde hållas, utan framhöll, att åtgärden sannolikt skulle tvinga riksbanken till större köp av dessa obligationer, än om kursen icke hade höjts. Jag anmälde därför min reservation mot beslutet och meddelade, att jag skulle inlämna min avskedsansökan.

Ivar Rooth.

Tisdagen den 7 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

utskottets betänkande nr 62 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 60 och 61.

Justerades protokollet för den 1 innevarande månad.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.01 eftermiddagen.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtande nr 243, bevillnings-

In fidem
Eric Carlén.

Onsdagen den 8 december.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 243, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastisk indelning, m. m., jämte en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 60, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i

lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, dels ock i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. vidgad rätt till änkepension.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § 4 mom. lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

Genom en den 8 oktober 1948 dagtecknad proposition, nr 302, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående ändrad lydelse av 3 § 4 mom. lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

Härigenom förordnas, att 3 § 4 mom. lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering skall erhålla följande ändrade lydelse.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

3 §.

4 mom. Änka, som vid mannens frånfälle fyllt femtiofem år och varit gift med honom minst fem år, äger, såframt hon ej eljest åtnjuter folkpension, rätt till folkpension i form av *änkepension*. Ingår hon nytt äktenskap, upphör rätten till änkepension.

Till änka, som fyllt femtiofem år, må, om hon uppnått denna ålder under samma kalenderår som det, varunder mannen avlidit, eller när eljest särskilda skäl föranleda därtill, änkepension utgå, oaktat hon vid mannens frånfälle ej fyllt femtiofem år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 302.

Reservation hade avgivits av herrar *Wistrand* och *Hagård*, vilka på åberopade grunder föreslagit, att 3 § 4 mom. lagen den 29 juni 1946 om folkpensionering skulle erhålla följande lydelse.

Änka, som vid — — — rätten till änkepension.

Till änka, som fyllt femtiofem år, må, om hon uppnått denna ålder under samma kalenderår som det, varunder mannen avlidit, änkepension utgå, oaktat hon vid mannens frånfälle ej fyllt femtiofem år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1949.

Herr **WISTRAND**: Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande finns fogad en reservation av mig och herr *Hagård*.

Den innebär inte någon större skillnad i sak gent emot vad utskottet föreslagit. Reservanternas ha riktat sig mot att den bestämmelse, som föreslagits i syfte att åstadkomma en uppmjukning av reglerna för änkepension, har fått en form som möjliggör ett fullkomligt okontrollerat utdelande av änkepensioner. Uttrycket okontrollerat är naturligtvis inte riktigt — det vill jag genast rätta. En viss kontroll på detta område skall ju utövas av pensionsstyrelsen, men förutsättningen är, att pensionsstyrelsens ombud ute i orterna ha sin uppmärksamhet riktad på saken och överklaga pensionsnämndernas beslut, så fort de innebära att man överskridit de av statsmakterna avsedda gränserna.

När denna fråga tidigare vid detta års riksdag fördes på tal i motioner, gällde det huvudsakligen änkor, som fyllde 55 år under det år mannen avled. Det ansågs orättvist, att de inte skulle kunna få änkepension, även om de inte hade fyllt 55 år senast den dag mannen avled. Utskottet har velat gå något längre, ned till 2 år under 55 år, men har inte funnit en lagtext, som på ett någorlunda

klart sätt begränsar pensionsnämndernas möjlighet att utdela änkepensioner. Då frågan om änkepensioner är föremål för utredning tycka vi reservanter, att man under sådana förhållanden borde kunna nöja sig med en bestämmelse, som inskränker sig till det i motionerna påtalade missförhållandet, men gör det i en klar och tydlig form.

Detta är inte någon alldeles likgiltig fråga, ur vare sig ekonomiska eller legislativa synpunkter. Den av utskottet förordade lydelsen kan leda till att ganska många miljoner komma att utbetalas utan att praxis kan på ett tillfredsställande sätt övervakas. Men frågan har också, herr talman, en legislativ betydelse. Det är enligt min mening mycket otillfredsställande att man inte skriver en lagtext, som innefattar vad man verkligen avser och menar, utan formulerar lagen i så allmänna ordalag, att man helt och hållet överläter åt tillämpningen — och åt en tillämpning, som de facto kommer att handhavas av alla de olika pensionsnämnderna i vårt land — att ge lagstiftningen innehåll. Jag tycker att det är en rimlig fordran, att man verkligen söker ge den lag, som man vill stifta, just den innebörd som man syftar till. Tillämpningen kan då visserligen bli något mera restriktiv än man önskar, men därigenom undvikas lagbestämmelser sådana som den här föreslagna, som i verklig mening kan sägas vara en kautschukparagraf.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den av mig och herr *Hagård* till utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **NORMAN**: Herr talman! Det var ju beklagligt, att herr *Wistrand* inte hade tillfälle att delta i utskottets arbete i våras, då vi behandlade den här frågan.

Det yrkande, som nu framföres reservationsvis, förelåg då i form av en motion, och det var med anledning av den motionen som utskottet tog ett initiativ och uttryckte ett önskemål beträffande den lagstiftning, som vi då förordade att

Ang. vidgad rätt till änkepension.

riksdagen skulle begära hos Kungl. Maj:t. Vi funno nämligen att de särskilda besvärigheterna när det gäller änkepensionen främst göra sig gällande just omkring 55-årsåldern. Den änka, som inte precis vid makens dödsfall har fyllt 55 år, är enligt nu gällande lagstiftning utestängd från rätten till pension. Nu ville man i den motion, som vi i våras hade att behandla, mildra på den punkten och i stället för bestämmelsen om fyllda 55 år sätta det kalenderår, under vilket vederbörande fyller 55 år. Vi tyckte inom utskottet, att då blir det i alla fall en skarp gräns, fastän den flyttas från födelsedagen till årsskiftet, och så förordade vi att man skulle begära en utformning av lagstiftningen, som gav möjlighet att även vid sådana tillfällen jämka i de speciella fall, där så behövdes. Vad Kungl. Maj:t här har föreslagit är därför en direkt effektivering av vad riksdagen i våras begärde.

Nu ha vi nog inom utskottet kommit underfund med att den lagstiftning, som vi då förordade, kan få en vidare betydelse än vi åsyftade, och vi ha därför i motiveringen, såsom herr Wistrand anförde, sökt begränsa tillämpningen just till en tidsperiod, som ligger ganska nära 55-årsåldern. Jag tror att det riktiga är, eftersom det nu endast gäller en provisorisk lagstiftning, att kammaren beslutar i överensstämmelse med utskottets förslag och då med beaktande av vad utskottet skriver om en restriktiv tillämpning av denna i viss mån kautschukartade bestämmelse.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr WISTRAND: Herr talman! Det är alldeles rätt som herr Norman säger, att man från Kungl. Maj:ts sida har syftat till att åstadkomma vad riksdagen begärde. Och däremot har jag inte vänt mig, jag skulle fullkomligt kunna vara med om vad riksdagen i våras begärde. I sak skulle jag också kunna vara med om majoritetens uppfattning angående syftemålet med lagbestämmelsen i fråga. Men vad jag vänder mig mot är att man icke förebragt en lagtext, som verkli-

gen svarar mot vad riksdagen begärde och vad både regering och riksdag i detta fall ha åsyftat. Det förefaller mig faktiskt som om man med litet större ansträngningar från den juridiska expertisens sida skulle ha kunnat konstruera en lagtext, som klart hade uttryckt vad man syftar till.

Det är mycket bra att utskottet anger hur det tänker sig att den föreslagna bestämmelsen skall tillämpas, men jag är alldeles säker på att pensionsnämnderna ute i landet inte ha så noga reda på vad utskottet yttrar i denna fråga. Och har man det i minnet till en början, så faller det så småningom kanske ändå i glömska. På det viset kan det tänkas att vi få en tillämpning av denna bestämmelse, som sträcker sig långt utöver vad både regering och riksdag ha avsett.

Det kan inte hjälpas att man här spårar ett utslag av det förfall av lagbudens formella avfattning, som sammanhänger med det myckna lagskrivandet. Och då det nu gäller en provisorisk lagstiftning, så förefaller det mig som om det inte hade varit hela världen att nöja sig med att strikt och uteslutande tillmötesgå vad som begärdes i motionerna i våras och låta frågan om den ytterligare utvidgning, som kan vara önskvärd, bedömas i samband med den utredning om änkepensionerna, som för närvarande pågår. Vid litet klarare eftertanke skulle man då också kanske finna en lagtext, som tillgodoser vad man syftar till. Jag upprepar, att det är ett lagstiftningens förfall och ett missgrepp, när man skriver en lagtext med insikt om att den har och i varje fall kan få en helt annan innebörd än den man avser.

Herr statsrådet MÖLLER: Herr talman! Jag är litet överraskad över den opposition mot en uppmjukning av gällande lagbestämmelser, som här förekommer. I folkpensionslagen år 1946 fingo ju reglerna om änkepensionen en formulering, vars verkningar måste bli rent av stötande. Enligt gällande be-

Ang. vidgad rätt till änkepension.

stämmelser kan en änka, vars man dör låt mig säga dagen innan hon fyller 55 år, aldrig få någon änkepension, oavsett hennes ekonomiska förhållanden. Det räcker emellertid inte med en uppmjukning på det sättet, att man säger, att hon skall ha fyllt 55 år under det kalenderår, då mannen dör, ty om mannen dör låt mig säga under julen året innan hon fyller 55 år, så är hon ju i precis samma läge som den, vilken i dag är utesluten från änkepension, därför att mannen har dött dagen innan. Denna utformning av lagen skall jag gärna erkänna berodde på ett förbiseende i socialdepartementet. Ty om vi hade ordentligt studerat verkningarna från begynnelsen, hade jag inte framlagt ett sådant förslag inför riksdagen.

Det förslag, som nu framlägges — att det skulle ha några faror med sig är mig fullkomligt ofattligt — innebär att pensionsstyrelsen skall pröva, huruvida en änka skall kunna få änkepension, fastän hon hara fyllt 51, 52, 53 eller 54 år, då mannen dog. Enligt förslaget skall hon ändå kunna få änkepension, men observera att det finns en mycket snäv inkomstgräns. Änkepensionen är i sig själv maximerad till 600 kronor om året, men minskas i den mån inkomsten överstiger 400 kronor. Det innebär att om en änka har en inkomst på 1 600 kronor, får hon praktiskt taget inte någon änkepension.

Att man skulle vara ängslig för en dispensmöjlighet som den föreslagna är för mig ganska överraskande. Jag vill fästa uppmärksamheten på att i fråga om hustrutilläggen finns i den av riksdagen godkända lagen av år 1946 praktiskt taget samma bestämmelse. Där kunde visserligen anföras speciella skäl, såsom att hustrun inte kan gå ut i arbete etc., om mannen är sjuklig. Om det beträffande änkepensionerna skulle föreligga någon fara, vore det väl att änkan skulle avstå från att söka sig ut på arbetsmarknaden eller också sluta att arbeta, bara därför att hon väntade detta stora pensionsbelopp, då hon fyller 55 år. Jag bestrider inte att det finns individer, som kunna komma att hand-

la på detta sätt, men jag tror att de utgöra rätt sällsynta undantag.

Herr talman! Jag hoppas för min del att kammaren kommer att följa utskottet.

Herr WISTRAND: Herr talman! Herr statsrådet gjorde sig nog skyldig till att ge kammaren en felaktig uppfattning i denna fråga, då statsrådet uppgav, att det var pensionsstyrelsen, som skulle pröva, huruvida änkepension bör lämnas. Nej, så är fallet endast i händelse pensionsnämndernas beslut överklagas; det är de olika pensionsnämnderna landet runt, som i första hand skola pröva, när änkepension skall utgå. Om denna sak låge centralt hos pensionsstyrelsen, vore det måhända inte så farligt, men det är just frånvaron av denna centrala prövning, som gör saken så äventyrlig ur ekonomisk synpunkt.

Det föreligger, som jag redan betonat, ingen skillnad i uppfattningen mellan reservanterna och utskottsmajoriteten i fråga om önskvärdheten av en något vidare utformning av reglerna än vad som skett, då man begränsat möjligheten av änkepension till sådana änkor, som vid mannens frånfälle fyllt eller under samma kalenderår fyllt 55 år. Om statsrådet hade fått en annan uppfattning, var detta ett missförstånd och hans anförande i det avseendet gentemot oss förfelat. Vad vi vände oss emot är, att när man har den uppfattningen, som i varje fall utskottet haft och som det har givit uttryck åt i sitt utlåtande, att reglerna skola tillämpas mycket restriktivt, skall man också anstränga sig att giva lagen en sådan form, som säger ut vad man menar. Även med en sträng tillämpning vid prövningen och även om man inte går längre ned än till änkor, som fyllt 53 år, skulle kostnaden — enligt vad som upplysts i utskottet — bli ungefär en miljon kronor om året. Släpper man då lös alla åldrar neråt utan en tillräcklig kontroll, kan denna summa hinna fördubblas många gånger om. Ekonomiskt är detta därför inte någon likgiltig sak.

Ang. vidgad rätt till änkepension.

Men främst framstår för mig vikten av att lagstiftningen icke tillåtes taga sig uttryck i bestämmelser utan varje stringens.

Herr statsrådet **MÖLLER**: Herr talman! Jag medger att jag gjorde ett misstag, då jag sade, att pensionsstyrelsen har prövningen om hand, ty den ligger hos pensionsnämnderna. Vi ha emellertid redan en viss erfarenhet av hur pensionsnämnderna fungera, då det gäller inkomstprövade pensioner av detta slag. Det har inom socialdepartementet redan förekommit en mängd besvär, grundade därpå att pensionsstyrelsens ombud i pensionsnämnderna funnit att nämnden har gått för lösligt fram i sin tillämpning av de bestämmelser, som redan finnas. De ha då nästan alltid överklagat hos pensionsstyrelsen, och då bli ju dessa frågor i alla fall föremål för prövning, där utslagen otvivelaktigt komma att bli på sitt sätt direktivgivande för den fortsatta tillämpningen av bestämmelserna i pensionsnämnderna.

Herr **NORMAN**: Herr talman! Det är i sak inga större motsättningar mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Vi ha varit eniga om att de lagbestämmelser, det här är fråga om, böra tillämpas restriktivt, bland annat och inte minst därför att här pågår en utredning. Vi ha varit mycket rädda för att en liberal tillämpning av bestämmelserna skulle kunna skapa prejudikat, som skulle lägga hinder i vägen för utredningen i dess arbete att komma fram till lämpliga resultat i olika avseenden. Vi ha också varit eniga om att det bästa hade varit att det i själva lagtexten kunde ha givits uttryck för denna önskan om en restriktiv tillämpning, och jag kan ju meddela, att jag med sekreteraren och även lagbyråchefen i socialdepartementet diskuterat inte mindre än åtta olika

ändringsförslag i lagen, men vi kunde inte komma fram till något annat än att förorda lagförslaget sådant det föreligger och i motiveringen understryka behovet av en restriktiv tillämpning.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i lagförslaget, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 473, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan domänstyrelsen och Göta Kanalbolag rörande dispositionen av vissa öar i Vättern m. m.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 476, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående taxering och debitering av skatt vid ändring i kommunal eller ecklesiastik indelning, m. m., jämte en i ämnet väckt motion.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 62 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.26 förmiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 9 december.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 472, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsreglering för vissa förutvarande anställningshavare vid av staten övertagna enskilda trafikföretag m. fl. ävensom efterlevande till sådana anställningshavare jämte en i ämnet väckt motion.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 474, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring; och

nr 475, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § 4 mom. lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 477, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar.

Upplästes följande till kammaren ankomna protokoll:

År 1948 den 9 december sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 71 och 73 riksdagsordningen utse en fullmäktig i riksbanken för återstående delen av valperioden 1948—1951 efter herr I. Rooth, som av sagt sig; och befanns efter valets slut hava blivit utsedd till

fullmäktig

för återstående delen av valperioden 1948—1951:

herr Böök, Klas Erik,
envoyé, med 31 röster.

*Oscar Olsson. Hjalmar Svensson.
J. B. Johansson. O. Malmborg.*

På framställning av herr talmannen beslöts att det nu upplästa protokollet skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnande för den valde, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.03 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 11 december.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 4 och den 7 innevarande månad.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 479, till Konungen angående val av en fullmäktig i riksbanken;

dels ock till riksdagens förordnande, nr 480, för envoyén Klas Erik Böök att vara fullmäktig i riksbanken.

Anmälades och bordlades

statsutskottets memorial nr 244, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1948/49;

bevillningsutskottets betänkande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskilt anstånd med inbetalning av kvarstående skatt på grund av 1948 års taxering, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av framställning från militieombudsmannen om ändrad lönegradsplacering av befattningen som expeditionsvakt vid militieombudsmans-expeditionen; och

nr 58, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om engångsunderstöd åt städerskan vid riksdagshuset Ester Lovisa Tellberg, född Lindroth; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 27 § förordningen den 20 juni 1941 (nr 577) angående bekämpande av tuberkulos hos nötkreatur m. m.; och

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till djurägare vid bekämpande av sjukdomen paratyfus hos höns.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.03 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.